

ธงชัย จินชาติ : อิทธิพลการแสดงราชสำนักสยามที่มีผลต่อการแสดงในคุ้มเจ้าหลวง

(The Influences of Royal Court Performance Towards The Vassal Prince Palace 's Performance)

ผู้วิจัย ธงชัย จินชาติ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลการแสดงราชสำนักสยามที่อยู่ในการแสดงชุดระบำอสมโภชช้างเผือกพระเศวตคชเดชดิลกในคุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่ศึกษากระบวนการทำรายการแสดงชุดระบำอสมโภชช้างเผือกวิเคราะห์ทำรำระบำอสมโภชช้างเผือก ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสาร งานวิจัย ตำรา วรรณกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ บันทึกภาพ เรียบเรียงเขียน บรรยายวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ระบำอสมโภชช้างเผือกพระเศวตคชเดชดิลกเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2469 เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเยือนเชียงใหม่ เมื่อคราวที่ชาวเชียงใหม่ต้อนรับเสด็จฯถวายช้างเผือก เพื่อเป็นช้างคู่พระบารมีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 7 พระราชชายาเจ้าดารารัศมีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ร่วมกับครูพี่น้องครูละครในคุ้มประดิษฐ์ทำรำขึ้น ใช้ฟ้อนกับ 3 ทำนอง ได้แก่ชอโยนก ทำนองชอฮิ้นและทำนองจ้อยเจียงแสน บทร้องเป็นบทยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อใช้ในงานสมโภชช้างเผือก เป็นการรวบรวมรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์และดุริยางค์แบบราชสำนักสยามและราชสำนักล้านนาประสมประสานกัน

กระบวนการทำระบำอสมโภชช้างเผือกพระเศวตคชเดชดิลก มีกระบวนการคิดประดิษฐ์ทำรำที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ราชสำนักสยามกับนาฏศิลป์ล้านนา ผู้วิจัยได้นำกระบวนการหลักทั้งหมด 10 กระบวนท่า รวมถึงรูปแบบการแปรแถว 5 รูปแบบ นับว่าเป็นการแสดงชุดหนึ่งที่มีอัตลักษณ์การแสดงการรำรำที่สวยงามแปลกตา ควรอนุรักษ์และเผยแพร่ให้สูญหายสืไป

คำสำคัญ : การแสดงราชสำนักสยาม,การแสดงในคุ้มเจ้าหลวง,ระบำอสมโภชช้างเผือก

ABSTRACT

The research aims to study the influences of royal court in the Saw Dance, arranged for holy elephants bestowed celebration, and to study the dance patterns. Data was collected by interviewing, written narrating and descriptive analyzing.

The results show that Saw Dance was originated in 2465 Buddhist year when King Rama VII accompanied with Her Majesty the Queen Rambhai Barni visited Chiang Mai. Meanwhile, the holy elephants was bestowed to honor the king as Saw Dance was performed. King Ramav's wife; Chao Dararassamee and local dancing teachers created dance patterns and rhymes used; Yonok's Saw jin and Joi jiangsaen. The lyric was written to compliment to King Rama VII. The dance were combined royal court art with Lanna art.

Saw Dance harmonized the royal court art with Lanna art. The researcher analyzed 10 fundamental dance patterns along with 5 posture movement patterns. The dance is unique and worth preserving.

บทนำ

ครั้งเมื่อพระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงเข้าถวายตัวรับราชการฝ่ายในในราชสำนักสยาม ทรงได้ถวายงานอยู่รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทในราชสำนัก ด้วยความสนพระทัยในกิจกรรมต่างๆ พระองค์ทรงเรียนรู้ความเป็นอยู่ และ ธรรมเนียมปฏิบัติในราชสำนักสยามได้เป็นอย่างดี และพระองค์ก็ยังทรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยเหนือย่างเคร่งครัด เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2453 นับเป็นการสิ้นสุดการอยู่ภายใต้ร่มพระบารมี รวมเป็นเวลาประมาณ 23 ปี พระราชชายาเจ้าดารารัศมีจึงกราบบังคมทูลลาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับเชียงใหม่ เมื่อเดือนมกราคม 2457 หลังจากที่พระองค์กลับมาประทับที่เชียงใหม่เป็นการถาวรได้ทรงประกอบกรณียกิจ

อันเป็นประโยชน์มากมาย ทั้งยังทรงส่งเสริมงานด้านการเกษตร การทำนุบำรุงพระศาสนา ส่งเสริมงานด้านการศึกษา การสาธารณสุข รวมทั้งทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะ นาฏศิลป์ และ ดนตรี เป็นอย่างดี ภายในพระตำหนักดาราภิรมย์ของพระองค์ทรงโปรดให้มีการฝึกซ้อมดนตรี และการขับร้องพร้อม ๆ กับฝึกหัดละครฟ้อนรำอยู่เสมอ ด้วยพระองค์สนพระทัยในการแสดงนาฏศิลป์แบบราชสำนักสยาม ทรงได้คิดปรับปรุงการฟ้อนแบบล้านนาดั้งเดิมให้มีระเบียบแบบแผน ทรงถ่ายทอด

รูปแบบการแสดงในราชสำนัก ให้กับบรรดา ลูกหลานเจ้านายและข้าราชการในพระองค์เพื่อ จัดแสดงในโอกาสพิธีสำคัญต่างๆทั้งในและนอกคุ้ม เจ้าหลวง รวมทั้งเพื่อเผยแพร่ให้ช่างฟ้อนชาวเหนือ ได้แสดง รวมทั้งทรงนิพนธ์บทขับร้อง บทละคร และ สร้างสรรค์ การแสดงชุดใหม่ขึ้นหลายชุด เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนแห่ครัวทาน ฟ้อนมานมุยเชียง ตา ฟ้อนโยคีถวายไฟ ฟ้อนมานแม่เล่ ฟ้อนมุเซอร์ บำชอ และระบำชอสมโภชช้างเผือก เป็นต้น ซึ่ง ส่วนใหญ่ก็ได้รับอิทธิพลการแสดงจากราชสำนัก สยามทรง จัดระเบียบวางแผนให้ถูกต้องตามแบบ นาฏศาสตร์ และ ทรงนำคณะครูนาฏศิลป์ดนตรี จากราชสำนักสยามเข้ามาทำการสอนให้กับบรรดา ลูกหลานเจ้านายในสายตระกูลในคุ้มหลวงเพื่อจัด แสดงในโอกาสพิธีสำคัญต่างๆ

การแสดงชุดระบำชอสมโภชช้างเผือก เป็นการนำเสนอการขับร้องขอลำนำลำนานาซึ่งพระ ราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงประดิษฐ์คิดค้น โดยมี จุดประสงค์เพื่อแสดงเทิดพระเกียรติครั้งรับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงเสด็จเสวยบหมณฑลพายัพปีพ.ศ.2469 ในครั้งนั้น ได้มีการถวายช้างเผือกให้กับพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ด้วย รูปแบบการ แสดงเป็นการผสมผสานกันระหว่างการแสดงและ นาฏศิลป์และดนตรีในราชสำนักสยามกับนาฏศิลป์ และดนตรีในราชสำนักล้านนาเข้าไว้ด้วยกัน เป็น การนำเสนอสิ่งใหม่ที่แปลกใหม่ตามพระราชนิยมใน สมัยนั้น รวมถึงเพลงและบทร้องที่ใช้อีกทั้งเครื่อง แต่งกายที่ใช้ประกอบการแสดง ได้ผสมผสานกัน อย่างลงตัวสวยงามและน่าสนใจ

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีแรงจูงใจ ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาขององค์ประกอบ ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการแสดงของราชสำนักสยามที่ มีอิทธิพลต่อการแสดงในราชสำนักล้านนาชุดระบำ ชอสมโภชช้างเผือก ซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษ ในด้านองค์ความรู้ รูปแบบการ แสดง รวมทั้งเพลงและบทร้องประกอบ เพื่อ รวบรวมเรียบเรียงเป็นเอกสารหลักฐานทาง วิชาการ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่กับ นักศึกษาและบุคคลที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาของอิทธิพลการแสดงราช สำนักสยามที่มีต่อการแสดงนาฏศิลป์ล้านนา
2. ศึกษากระบวนการทำรายการแสดงชุดระบำชอ สมโภชช้างเผือกในคุ้มเจ้าหลวง
3. วิเคราะห์ทำราระบำชอสมโภชช้างเผือกในคุ้ม เจ้าหลวง

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่จะศึกษาถึง อิทธิพลของการแสดงราชสำนักที่มีต่อชุดการแสดง ชุดระบำชอสมโภชช้างเผือกในคุ้มเจ้าหลวง เชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาอิทธิพลการแสดงราชสำนัก สยามที่มีผลต่อการแสดงในคุ้มเจ้าหลวงในครั้งนี้ใช้ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีขั้นตอนวิธีดำเนินการ วิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าตำราและ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจาก แหล่งข้อมูลทาง

วิทยบริการการศึกษาต่างๆ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุ ฯลฯ

2.การสัมภาษณ์ เครื่องมือผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นของการสัมภาษณ์โดยนำมาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยและจากนิยามศัพท์ ที่กำหนดในงานวิจัยนำมาเป็นข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ การหาคุณภาพเครื่องมือผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างเสร็จแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญได้ช่วยพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามแล้วนำกลับมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้สถิติ IOC ข้อคำถามที่ได้ค่าสถิติ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าคำถามนั้นใช้ได้ การนำไปใช้หลังจากที่ปรับปรุงข้อคำถามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะก็นำแบบสัมภาษณ์นั้นไปใช้สมันภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

3.ปฏิบัติทำรำจากครูสาขานาฏศิลป์พื้นเมืองซึ่งได้รับการถ่ายทอดทำรำระบำชอสมโภชช้างเผือกจากนางสมพันธ์ โชตนา ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง ประจำปี 2542

4.สรุป และรวบรวม ข้อมูล นำเสนอต่อคณะกรรมการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์

5.สนทนากลุ่มย่อยโดยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1 .มีความรู้เรื่องการแสดงศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ล้านนา

2 .ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ล้านนา

3. ผู้บรรเลงที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ล้านนา

6 นำผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยมาวิเคราะห์และสรุปข้อมูล

7รายงานการวิจัยและนำเสนอต่อคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

เพื่อนำเสนอรูปแบบเอกสารทางวิชาการ โดยศึกษาองค์ประกอบ วิเคราะห์สรุปผล และนำเสนอผล โดยการเขียนพรรณนาเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพตามลำดับ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ความเป็นมาของการแสดงนาฏศิลป์ล้านนา

2.1 บริบททางสังคม วัฒนธรรม เมืองเชียงใหม่

2.2 การแสดงนาฏศิลป์ล้านนาแบบดั้งเดิม

2.3 การแสดงนาฏศิลป์ล้านนาในยุคเจ้าหลวง

2.3.1 การแสดงนาฏศิลป์ล้านนาในยุคเจ้าหลวง

2.3.2 การแสดงนาฏศิลป์ล้านนาในยุคพระราชยาเจ้าดารารัศมี

2.3.3 การแสดงของราชสำนักสยาม

บทที่ 3 การแสดงชุดระบำชอสมโภชช้างเผือก

3.1. ความเป็นมาการแสดงชุดระบำขอสมโภช
ช้างเผือก

3.2. การแต่งกายประกอบการแสดงชุดระบำขอ
สมโภชช้างเผือก

3.3. เพลงและดนตรีประกอบการแสดงชุดระบำ
ขอสมโภชช้างเผือก

3.4. รูปแบบการแสดงระบำขอสมโภชช้างเผือก

บทที่ 4 วิเคราะห์การแสดงชุดระบำขอสมโภช ช้างเผือกที่ได้รับอิทธิพลจากราชสำนักสยาม

4.1. วิเคราะห์รูปแบบการแสดงชุดระบำขอสมโภช
ช้างเผือก

4.2. วิเคราะห์บทร้องเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง
ชุดระบำขอสมโภชช้างเผือก

4.3. วิเคราะห์เครื่องแต่งกายที่ใช้ประกอบการ
แสดงชุดระบำขอสมโภชช้างเผือก

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ของการแสดงชุดระบำขอสมโภช
ช้างเผือกที่ได้รับอิทธิพลจากการแสดงราชสำนัก
สยามและใช้แนวทางในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่
นักศึกษาและบุคคลที่สนใจโดยทั่วไป

2. นำผลการวิจัยเสนอเป็นหลักฐานทางวิชาการ
เพื่อการศึกษาต่อไป

สรุปผลการวิจัย

นับตั้งแต่การถวายตัวเป็นพระราชชายา
เจ้าดารารัศมีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ซึมซับวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมแบบราชสำนักสยาม ตลอดจน
ศิลปะการแสดงต่างๆ นับตั้งแต่การละคร
หลากหลายประเภท อาทิเช่น ละครใน ละครดึก
ดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครร้อง ละครพูด
นอกจากนี้ยังเห็นรูปแบบของการบรรเลงดนตรี
แบบราชสำนัก ซึ่งนิยมใช้วงปี่พาทย์ บรรเลง
ประกอบการแสดง ทั้งรูปแบบกระบวนรำ การ
ฝึกซ้อมการรำครั้งหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต จึงทรงทูลลา
เสด็จกลับสู่นครเชียงใหม่เป็นการถาวร พระองค์ได้
นำขนบธรรมเนียมประเพณีจากราชสำนักสยาม
สถาปนา ทำให้ศิลปวัฒนธรรมในเมืองเชียงใหม่
มีความทันสมัยแปลกตา ทัดเทียมกับอาณาจักร
สยาม ในด้านของศิลปะการแสดงของล้านนาในวัง
คุ้มเจ้าหลวงของพระองค์ได้ทรงจัดระเบียบการ
ฝึกหัดทำรำให้เป็นแบบแผน ตามราชสำนักสยาม
โดยมีการปรับเปลี่ยน รูปแบบการรำให้มีความ
สวยงาม มีความเป็นระเบียบแบบแผน โดยการ
เชิญครูละครและครูดนตรีด้านปี่พาทย์จาก
กรุงเทพฯขึ้นไปช่วยสอน โดยฝึกหัดให้กับบรรดา
ลูกหลานเจ้านายและข้าราชการของพระองค์
และเมื่อถึงคราวรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระ
นางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จนคร
เชียงใหม่ ร่วมงานพิธีสมโภชช้างเผือก พระราช
ชายาเจ้าดารารัศมีทรงโปรดให้คิดระบำเพื่อ
ต้อนรับ เรียกการแสดงฉลองสมโภชชุดนี้ว่า ระบำ
ขอสมโภชช้างเผือก ทรงโปรดให้คุณครูละมุล ยะ
มะคุปต์ และครูช่างฟ้อนในคุ้มและวังของพระองค์
ร่วมกันออกแบบการแสดงชุดระบำขอสมโภช

ช่างเผือก ตามบทร้องที่แต่งถวายโดย ท้าวสุนทรพจนกิจ ซึ่งเป็นกวีประจำคุ้มหลวงราชสำนักล้านนา ต่อมาบวชเป็นพระภิกษุ เมื่อครั้งสมัยเจ้าอินทวิชยานนท์ พระราชบิดาของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี และโปรดให้ครูสังข์ ยะมะคุปต์ และครูนักดนตรีในคุ้มเจ้าหลวงร่วมกันบรรเลงเพลงระบำขอสมโภชช่างเผือก ตลอดจนเครื่องแต่งกายที่ใช้ประกอบการแสดง ทรงให้ออกแบบตามแฟชั่นตามจารีตนิยม ที่ปรากฏในอาณาจักรสยามขณะนั้น ทรงให้นำผ้าไหมจากประเทศจีนมาเป็นผ้าที่ใช้ในการตัดเย็บ ทั้งในส่วนเสื้อและส่วนผ้าถุง และผ้าคาดศีรษะ โดยตัวเสื้อเป็นลักษณะเสื้อแขนสั้นมีความยาวคลุมสะโพก ประดับด้วยด้ายและเลื่อม ที่สำคัญจะต้องมีคาดศีรษะประดับด้วยดอกไม้ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งกายอันเป็นที่นิยมของคนสยามในยุคนั้น ในส่วนของดนตรีที่ประกอบการแสดงทรงโปรดให้เอาวงปี่พาทย์มาใช้ กระทบวนทำรำก็เป็นการรำใช้บทประกอบคำร้อง ซึ่งทำรำได้ถูกออกแบบให้มีลักษณะเป็นการตีทำรำตามคำร้องซึ่งแตกต่างกันจากกระทบวนทำรำของการพ็อนในศิลปะการแสดงของล้านนาในอดีต

จากการวิเคราะห์กระทบวนทำรำระบำขอสมโภชช่างเผือก ทำรำชุดระบำขอมีลักษณะเป็นนาฏศิลป์แบบราชสำนักสยามมากกว่าเป็นพ็อนพื้นเมืองแบบล้านนา ทั้งการใช้มือและเท้า รวมถึงการสื่อความหมายของทำรำแม้ว่าเนื้อร้องจะเป็นภาษาพื้นเมืองเหนือปนภาษาไทยกลาง แต่ทำรำ ที่แสดงออกมาเป็นไปในเชิงการรำตีบทใช้บท แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ที่มีรสนิยมโปรดปรานในทางนาฏศิลป์ราชสำนักสยามอันเกิดจากการประทับอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นในนานถึง 28 ปี และได้ทรงเก็บ

เกี่ยวประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์ไปปรับปรุงกับนาฏศิลป์ล้านนาให้มีความสวยงามและแปลกใหม่ มีการแสดงชุดใหม่ๆหลากหลายชุด

รูปแบบกระทบวนทำรำระบำขอสมโภชช่างเผือกมีท่าหลักทั้งหมด 10 กระทบวนทำประกอบด้วย ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าภมรเกล้า ท่าถวายบังคม ท่าหมอบ ท่าเดินปรบมือ ท่าเดินจับมือ ท่าตะใต้คาง ท่าวางมือบนหน้าขา ท่าถวายบังคมลา และท่าต่อตัวเป็นมกร

ลักษณะการแปรแถว การแสดงระบำขอมีการจัดรูปแบบที่ง่าย แต่สวยงามและไม่ซ้ำอยู่แถวเดิมเป็นเวลานานๆ ได้แก่ แถวตอน แถวหน้า กระดาน วงกลมและการแปรแถวเป็นรูปมกร ซึ่งไม่สามารถสืบค้นได้ว่ารับแนวคิดจากที่ใด แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า อาจได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงของชาวต่างชาติที่เข้ามาในสยาม นำเสนอออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงชุดญวนรำกระถางหรือรำโคม ซึ่งนิยมเล่นกันแพร่หลายในราชสำนักสยามมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีการแปรแถวหลายลักษณะ รวมถึงการต่อตัวด้วย ส่วนการแปรแถวเป็นรูปมกร สัตว์มงคลตามความเชื่อที่ทางพระพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ เมื่อครั้งแสดงให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรคราวเสด็จมณฑลพายัพในปี พ.ศ. 2469 นั้นมีการต่อตัวเป็นรูปบายศรี 4 ต้น ซึ่งลักษณะทำรำในตอนต้นและตอนจบจะมีการนั่งถวายบังคม ซึ่งเหมาะกับการรำถวายหน้าพระที่นั่ง หรือต่อหน้าเจ้านายชั้นสูงเป็นอย่างยิ่ง ในครั้งนั้นมีจำนวนผู้แสดงประมาณ 30 ถึง 40 คน (ในที่นี้ผู้วิจัยได้ตัดทอนจำนวนผู้แสดงเหลือเพียง 8 คน) เพื่อ โดยต่อตัวเป็นรูปมกร ใช้การแปรแถวมี 3 ส่วนคือ 1. ส่วนหัวมกร 2. ส่วนลำตัวมกร 3. ส่วน

ทางมกร ในส่วนทางของมกรจะมีขาหลังด้วยโดย
ใช้ผู้แสดงจำนวน 2 คน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้มา
จากราชสำนักสยาม โดย ครูละมุล ยะมะคุปต์
เป็นครูฝึกหัดช่างฟ้อนให้แก่ คุ่มหลวง นอกจากนี้ครู
ละมุล ยะมะคุปต์ยัง ฝึกให้ช่างฟ้อนหัดรำชุดระบำ
ไก่ ในเพลงลาวจ้อยโดยฝึกให้สามารถร้องและรำ

รูปแบบเพลงเป็นการสอดรับกันระหว่าง
เพลงแบบราชสำนักสยามและเพลงทำนองซอ
โดยเริ่มจากการบรรเลงเพลงลาวจ้อยเพื่อให้ผู้แสดง
ปฏิบัติท่ารำออกจากนั้นทำนองเปลี่ยนเป็นทำนอง
ซอโยนกเพื่อให้ผู้แสดงนั่งลงถวายบังคมที่สื่อ
ออกมาในรูปแบบการแสดง จากนั้นทำเพลงได้
เปลี่ยนทำนองเพลงเป็นเพลงต้อยตะลิ่ง เพื่อให้ผู้
แสดงแสดงท่ารำที่เป็นท่าสัญลักษณ์มากกว่าการตี
บทในบทต้นๆ จากนั้นแล้วเตรียมพร้อมนั่งลงโดย
การถวายบังคมลาในเพลงจ้อยเชียงแสนตามด้วย
การต่อตัวเป็นรูปมกรและเข้าด้วยเพลงรวีวงศ์ดำ
บรรพ์ซึ่งลักษณะการเชื่อมต่อเพลงจะมีการปรับ
ทำนองแบบซออื้อให้สอดรับกันได้อย่างลงตัว
นับว่าเป็นการผสมผสานสองวัฒนธรรมได้เป็น
อย่างรูปแบบบทร้องเป็นคำประพันธ์คล้ายร้อย
เรียก "คร่าว" ในด้านภาษาที่ใช้ประกอบได้มีการ
ผสมผสานรูปแบบภาษาไทยกลางที่เป็นคำราชา
ศัพท์ที่ใช้ในราชสำนักกับภาษาเหนือแบบดั้งเดิม
เข้าไว้ด้วยกันเช่น สรวมซีพังกม นฤบดีนทร์ เป็น
ต้น ทั้งนี้ยังมีภาษาคำเมืองที่ปรากฏเช่น ได้ปังเป็ง
ปะ หมายความว่า ได้อาศัยอยู่ภายใต้พระบรมโพธิ
สมภาร เป็นต้น ซึ่ง พระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรง
มอบหมายให้ท้าวสุนทรพจนกิจ กวีประจำคุ่ม
หลวงแต่งบทคร่าวซอ ก่อนที่พระองค์จะเกล้า
สำนวนภาษาราชศัพท์ที่ใช้ในราชสำนัก ให้
เหมาะสมอีกทีหนึ่ง

การออกแบบเครื่องแต่งกายดูสวยงาม
แปลกตา โดยได้แรงบันดาลใจจากการแต่งกายตาม
สมัยนิยมได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ในยุค
Gatsby หรือยุค Jazz age ในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง
รัชกาลที่ 7 ช่วงปี ค.ศ.1920-1930 หลัง
สงครามโลกครั้งที่ 1 เสื้อผ้าแบบฝรั่งนิยม หรือ
Flapper dress ลำตัวตรง หน้าอกแบน กระโปรง
สั้นลง แต่คนไทยเรายังคงสวมผ้าชิ้นยาวถึงช่วงปลี
น่อง คาดหน้าผากด้วยลูกไม้ประดับขอบขนนก ซึ่ง
การแสดงระบำซอชุดนี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2469 ตรง
กับปี ค.ศ.1926 เป็นการแต่งกายสมัยนิยมแบบ
อังกฤษ และยังคงคล้ายกับการแต่งกายชนเผ่ามูเซอ
อีกด้วย ทั้งนี้ทั้งนี้ยังได้นำอุปกรณ์ประกอบการ
แสดงเพื่อความสวยงาม เช่น พัดขนนก ด้วยเนื้อผ้า
เป็นผ้าท่วนแพรไหมจากประเทศจีน พระราชชายา
เจ้าดารารัศมีโปรดให้จัดทำชุดการแสดงนี้ขึ้นอย่าง
พิถีพิถันเพื่อให้มีคุณค่าและสมพระเกียรติ

อธิปราชผล

1. ระบำซอสมโภชข้างเผือก รูปแบบพระราชชายา
เจ้าดารารัศมี เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2469 เมื่อครั้ง
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วย
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
เสด็จเชียงใหม่ คราวที่ชาวเชียงใหม่ถือนมเกล้าถวาย
ข้างเผือกพระเศวตเศขเดชดิลก เพื่อเป็นช้างคู่พระ
บารมีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวใน
รัชกาลที่ 7 พระราชชายาเจ้าดารารัศมีใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
ร่วมกับครูฟ้อนครูละครส่วนหนึ่งเดินทางมาจาก
ราชสำนักสยามในคุ่มประดิษฐ์ท่ารำขึ้น ใช้ฟ้อนกับ
ทำนองซอโยนก ทำนองซออื่น และ ทำนองจ้อย
เจียงแสน แต่งบทร้องเป็นบทยอพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้ใน

งานสมโภชช้างเผือก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีวิวัฒนาการสัมพันธ์ สุเทพ สุนทรเกษม (2515 : 51) ที่กล่าวว่า การผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ของกันและกัน ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมล้านนากับวัฒนธรรมของราชสำนัก มีการถ่ายทอดลักษณะเด่นๆ คือ มีการรวมจุดเด่นของวัฒนธรรมล้านนาและจุดเด่นของวัฒนธรรม ราชสำนักสยามเข้าไว้ด้วยกันกลายมาเป็นการแสดงระบำขอสมโภชช้างเผือก รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี

2. กระบวนท่าระบำขอสมโภชช้างเผือก รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี กระบวนการคิดประดิษฐ์ท่ารำมีลักษณะเป็นการผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ราชสำนักสยามกับนาฏศิลป์ล้านนา ทั้งทางด้านดนตรีและท่วงท่าการรำรำ ซึ่งสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของสายสวรรค์ ขยันยิ่ง (2543) เรื่องพระราชชายาเจ้าดารารัศมีกับนาฏศิลป์ล้านนา,งานวิจัยของดิษฐ์ โพธิ์อารมย์และคณะ เรื่องฟ้อนเมือง รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ,ศิลปนิพนธ์ของจุฑามณี อินทนาเกตุ และคณะ เรื่อง ระบำขอรูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ,ศิลปนิพนธ์ของธารรัตน์ ชุ่มใจและพิภาพร คำนวล เรื่อง ฟ้อนม่านมุยเชียงตา : รูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมีและยังสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion Theory) ของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา อินทรสุนานนท์. สารานุกรม ดนตรีและเพลงไทย. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์. ม.ป.ป.

อีกรัฐธรรมนูญหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้ประดิษฐ์การแสดงระบำขอสมโภชช้างเผือก โดยการตีบทตามคำร้องซึ่งคำร้องเป็นภาษาล้านนาและท่านได้รับวัฒนธรรมจากสยามนำมาผสมผสานด้วยการตีบทเป็นท่าของทางนาฏศิลป์ราชสำนักแสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

3.วิเคราะห์ลักษณะท่าฟ้อนรำ มีลักษณะท่ารำที่นุ่มนวล อ่อนช้อย เป็นการใช้มือและเท้าตีบทตามคำร้อง อัตลักษณ์เฉพาะตัวของการแสดงชุดนี้คือ มีการแปรแถวต่อตัวเป็นรูปมกรโดยใช้ผู้แสดง 9 คน มีตัวแสดงรำล่อแก้วอยู่ด้านหน้า 1 คน อยู่ด้านหลัง 1 คน ซึ่งกระบวนการคิดท่ารำ กล่าวว่า การฟ้อนรำประเภทแสดงหมู่ คือ การแสดงตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่ออวดความพร้อมเพรียง การแปรแถว การจับคู่ การจับกลุ่มหรือการตั้งข่ม และการขึ้นลอย การรำพระนาง ระบำชุดต่าง ๆ เช่น ระบำขอ ระบำนพรัตน์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนความแตกต่างระหว่างกระบวนท่ารำระบำขอสมโภชช้างเผือก รูปแบบฉลองสมโภชช้างเผือกครั้งรับเสด็จรัชกาลที่ 7 กับกระบวนท่ารำระบำขอรูปแบบแบบคุ่มหลวงของเจ้าหญิงบัวทิพย์ ณ เชียงใหม่
2. ควรอนุรักษ์รักษาและเผยแพร่การแสดงชุดระบำขอสมโภชช้างเผือกมิให้สูญหายไป

การขับซอจากข้อมูล. **ความรู้ : การขับซอ** website://mcp.ac.th/intellect/Chapter8/04.pdf. 10 กันยายน 2557.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ : ม.ป.ป.

จิรัชชาติ สันติยะศ. **พระราชชายาเจ้าดารารัศมี.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

จุฑามณี อินทเกตุ และคณะ. **ระบำซอรูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี.** ศิลปนิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 2556.

ชมรมสืบสานตำนานปี่ซอ. **ซอพื้นบ้านศิลปะการขับขานล้านนา.** เชียงใหม่ : บริษัทนพบุรี การพิมพ์จำกัด, 2548.

ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. **พระปกเกล้าฯ กษัตริย์นักประชาธิปไตย.** ม.ป.ป.

ธรรารัตน์ ชุ่มใจ และทิภาพร คำนวล. **พ็อนม่านม้ายี่เซียงตารูปแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี.** ศิลปะนิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 2556.

นงเยาว์ กาญจนจारी. **ดารารัศมี.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2541.

ประคอง นิมนานเหมินท์. **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2517.

นาฏศิลป์เชียงใหม่, วิทยาลัย. **20 ปีวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่.** เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เชียงใหม่ การพิมพ์, 2534.

พูนพิศ อมาตยกุล. **ดารารัศมีสายใยรักสองแผ่นดิน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, ธนาคารไทยพานิช. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 4.** กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพนสแมเนจเม้นท์ จำกัด, 2542

สายสวรรค์ ขยันยิ่ง. **นาฏศิลป์ล้านนาพระราชชายาเจ้าดารารัศมี,** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . 2543.

ธีรยุทธ ยวงศรี . **พ็อนล้านนา** , 2540.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. **คว่หย่องล้านนา,** 2547